Wydawnictwo Lex Manual

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

SKRYPT Z TEKSTU USTAWY

Adwokat Michał Wysocki

Michał Wysocki

Adwokat

Kodeks rodzinny i opiekuńczy

Skrypt z tekstu ustawy

Stan prawny: 1 września 2025 r.

lexmanual.pl

E-booki prawnicze

Niniejsza publikacja ma charakter informacyjny i edukacyjny - nie stanowi wiążącej porady prawnej lub podatkowej, a autor i wydawca nie ponoszą odpowiedzialności za jej wykorzystanie. Podczas przygotowywania tekstu dochowano starań, by informacje zamieszczone w publikacji były zgodne z obowiązującym stanem prawnym. Nie gwarantujemy ich aktualności w późniejszym czasie (w szczególności w przypadku zmiany stanu prawnego).

Na przygotowanie tej publikacji poświęcono wiele czasu i sił, dlatego prosimy, by jej nie udostępniać, kserować lub w inny sposób reprodukować. Nieuprawniona dystrybucja stanowi złamanie prawa.

Lex Manual

© Wydawnictwo Lex Manual

Piła 2025

ISBN 978-83-958092-7-9

Spis treści

Wstęp 5

Skróty 6

Małżeństwo 7

- Zawarcie małżeństwa 7
- Prawa i obowiązki małżonków 10
- Małżeńskie ustroje majątkowe 11
  - Ustawowy ustrój majątkowy 11
  - Umowne ustroje majątkowe 14
  - Przymusowy ustrój majątkowy 18
- Ustanie małżeństwa 19
- Separacja 21

Pokrewieństwo i powinowactwo 22

- Przepisy ogólne 22
- Rodzice i dzieci 23
  - Pochodzenie dziecka 23
  - Stosunki między rodzicami a dziećmi 29
- Przysposobienie 36
- Obowiązek alimentacyjny 39

Opieka i kuratela 41

- Opieka nad małoletnim 41
  - Ustanowienie opieki 41
  - Sprawowanie opieki 43
  - Nadzór nad sprawowaniem opieki 44
  - Zwolnienie opiekuna i ustanie opieki 45
- Opieka nad ubezwłasnowolnionym całkowicie 46
- Kuratela 47

Wstęp

O tym, że nauka prawa nie należy do prostych zdań, mogą opowiedzieć wszyscy studenci tego kierunku, a także każdy, kto w trakcie swojego życia musiał przyswoić większą partię prawniczej wiedzy. Skuteczność nauki bardzo często wynika z jakości oraz formy dobranych materiałów edukacyjnych, które ułatwiają zapamiętywanie tekstu prawnego i przyswajanie rządzących nim zależności.

Niniejsze opracowanie jest wynikiem kilkunastoletniego doświadczenia autora w tworzeniu prawniczych opracowań, ze szczególnym uwzględnieniem skryptów. Dobrze przygotowany skrypt nie tylko niewyobrażalnie skraca czas, jaki należy poświęcić na naukę, ale także zdecydowanie ją ułatwia. Z tego i podobnych skryptów skorzystało do tej pory tysiące osób, chwaląc sobie jakość i przejrzystość przyjętej formy. Szczegółowe wskazówki dotyczące nauki ze skryptów zawarłem w mojej książce **Jak uczyć się prawa?**

Oddając w Wasze ręce skrypt z Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, należy wyjaśnić, że nie jest on w stu procentach powtórzeniem treści przepisów. Tam, gdzie istniała taka możliwość, materiał grupowano w przyswajalne partie, powszechnie zastosowano także wyróżnienia najważniejszych słów danego zagadnienia. Struktura skryptu bazuje na układzie kodeksowym.

Skrypt jest zgodny z obowiązującym stanem prawnym. Z uwagi na przyjętą formę, czasami stosowano w nim pewne uproszczenia. Z tego też powodu przygotowując się do nauki lub pracy z kodeksem, warto choć raz przeczytać go od deski do deski.

By pobudzić mózg do działania oraz zmniejszyć i tak obszerne rozmiary skryptu, zastosowano szereg skrótów, które zostały wyjaśnione w dalszej części pracy. W zależności od kontekstu, skrót dotyczyć może liczby pojedynczej lub mnogiej danego wyrażenia.

adwokat Michał Wysocki

Skróty

W opracowaniu wykorzystano następujące skróty

- **in vitro** - procedura medycznie wspomaganej prokreacji;
- **KRO** - Kodeks rodzinny i opiekuńczy;
- **USC** - Urząd Stanu Cywilnego;
- **władza –** władza rodzicielska.

Małżeństwo

Zawarcie małżeństwa

Przesłanki pozytywne:

1. **ślub cywilny** - mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni składają przed kierownikiem USC oświadczenie, że wstępują w związek małżeński
2. **ślub kościelny** (małżeństwo zawarte w chwili złożenia oświadczenia w kościele):
    1. mężczyzna i kobieta zawierają związek małżeński podlegający prawu wewnętrznemu kościoła lub innego związku wyznaniowego
    2. obecność duchownego
    3. składają wolę jednoczesnego zawarcia małżeństwa podlegającego prawu polskiemu
    4. kierownik USC sporządza akt małżeństwa
    5. ślub kościelny **możliwy tylko wtedy**, gdy przewiduje to ratyfikowana umowa międzynarodowa lub ustawa regulująca stosunki z kościołem lub związkiem wyznaniowym
3. **ślub konsularny** - obywatele polscy przebywający za granicą, mogą zawrzeć przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula

Ustalenie nieistnienia małżeństwa – jeśli nie zachowano warunków opisanych wyżej, każdy kto ma interes prawny może wystąpić z powództwem o ustalenie nieistnienia małżeństwa.

Przygotowania do ślubu:

1. **dokumenty przedślubne**:
    1. chętni powinni przedstawić kierownikowi USC niezbędne dokumenty (art. 76 prawa o aktach stanu cywilnego)
    2. jeśli pojawiają się trudne do przezwyciężenia przeszkody, sąd może zwolnić z powyższego obowiązku
2. **okres oczekiwania**:
    1. ślub co najmniej miesiąc po tym, jak chętni złożyli w USC zapewnienie, że nie wiedzą o istnieniu okoliczności wyłączających możliwość zawarcia takiego małżeństwa
    2. kierownik USC z ważnych względów może pozwolić na wcześniejszy termin

Zaświadczenie:

1. potrzebne do **kościelnego** i **konsularnego** małżeństwa
2. **wydaje kierownik USC**
3. zaświadczenie **zawiera**:
    1. **informację o braku okoliczności wyłączających** zawarcie małżeństwa
    2. **treść i datę złożonych oświadczeń** w sprawie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci
4. jest **ważne 6 miesięcy** od wydania
5. kierownik USC **może odmówić wydania** zaświadczenia (lub udzielenia ślubu), jeśli dowiedział się o okolicznościach wyłączających zawarcie małżeństwa

Pełnomocnictwo:

1. z ważnych powodów **sąd może zezwolić na** ślub cywilny lub kościelny przez **pełnomocnika**
2. pełnomocnictwo **na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym** i musi wymieniać osobę, z którą ma być zawarte małżeństwo
3. **wadliwe pełnomocnictwo** - mocodawca może żądać unieważnienia małżeństwa, jeśli brak było zezwolenia sądu na zawarcie przez pełnomocnika, jeśli pełnomocnictwo było nieważne lub skutecznie odwołane (ale nie można żądać, jeśli małżonkowie podjęli wspólne pożycie)

Forma zawarcia małżeństwa:

1. **ślub cywilny** - oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński publicznie w obecności 2 pełnoletnich świadków (jeśli ktoś nie może mówić - podpisuje protokół przyjęcia oświadczeń)
2. **ślub kościelny**:
    1. przed przyjęciem oświadczeń **duchowny musi mieć zaświadczenie** o braku okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa
    2. po złożeniu oświadczeń **duchowny przekazuje do USC** (**w ciągu 5 dni**!) **zaświadczenie** (termin nie biegnie, jeśli siła wyższa)
3. **niebezpieczeństwo grożące bezpośrednio życiu jednej ze stron**:
    1. oświadczenia można złożyć w USC bez dokumentów, ale z zapewnieniem, że strony mogą zawrzeć małżeństwo
    2. oświadczenia można złożyć przed duchownym bez zaświadczenia z USC, ale z zapewnieniem jak wyżej
4. **wady oświadczenia**:
    1. **małżeństwo** może być **unieważnione**, jeśli oświadczenie zostało złożone:
        1. **w stanie wyłączającym świadome** wyrażenie woli
        2. **pod wpływem błędu** co do tożsamości drugiej strony
        3. **pod wpływem bezprawnej groźby** (jeśli z okoliczności wynika, że można się było obawiać że komuś grozi niebezpieczeństwo osobiste)
    2. **może żądać małżonek**, który złożył wadliwe oświadczenie
    3. **nie można żądać** - po **6 miesiącach** od ustania stanu wyłączającego świadome wyrażenie woli, od wykrycia błędu lub ustania obawy wywołanej groźbą - ale nie później niż **3 lata** od zawarcia małżeństwa

Wiek:

1. do ożenku trzeba mieć **18 lat**
2. **wyjątek** - z ważnych powodów sąd opiekuńczy może pozwolić kobiecie mającej 16 lat, dla dobra rodziny
3. **unieważnienie małżeństwa przez brak odpowiedniego wieku**:
    1. może żądać każdy z małżonków
    2. nie można, kiedy przed wytoczeniem powództwa wiek został osiągnięty
    3. nie może mąż, jeśli kobieta zaszła w ciążę

Ubezwłasnowolnienie całkowite:

1. **nie można** wtedy **zawszeć małżeństwa**
2. unieważnienia z tego powodu **może żądać każdy z małżonków**
3. nie można żądać, jeśli **ubezwłasnowolnienie uchylono**

Choroba psychiczna:

1. **nie może zawrzeć małżeństwa** osoba chora psychicznie lub z niedorozwojem umysłowym
2. **sąd może zezwolić**, jeśli stan zdrowia nie zagraża małżeństwu ani zdrowiu przyszłych dzieci i brak ubezwłasnowolnienia całkowitego
3. unieważnienia małżeństwa z tego powodu **może żądać każdy z małżonków**
4. **nie można unieważnić po ustaniu choroby**

Bigamia:

1. **nie można być w dwóch związkach** małżeńskich
2. unieważnienia może żądać **każdy**, kto ma w tym **interes prawny**
3. nie można żądać unieważnienia, jeśli **poprzednie małżeństwo ustało lub zostało unieważnione** (chyba że ustało przez śmierć bigamisty)

Pokrewieństwo i powinowactwo:

1. nie mogą zawszeć małżeństwa:
    1. **krewni** w linii prostej
    2. **rodzeństwo**
    3. **powinowaci** w linii prostej (ale z ważnych powodów sąd może pozwolić)
2. **unieważnienia może żądać**:
    1. z powodu **pokrewieństwa** - każdy, kto ma interes prawny
    2. z powodu **powinowactwa** - każdy z małżonków

Przysposobienie:

1. nie mogą zawrzeć małżeństwa **przysposabiający** i **przysposobiony**
2. unieważnienia może żądać **każdy z małżonków**
3. nie można żądać unieważnienia, jeśli **stosunek przysposobienia ustał**

Inne kwestie związane z unieważnieniem małżeństwa:

1. **nie można unieważnić małżeństwa po jego ustaniu** - wyjątek to **pokrewieństwo** lub **bigamia**
2. po wytoczeniu przez jednego małżonka powództwa o unieważnienie, po drugiej stronie **może pojawić się kurator sądowy w przypadku śmierci**
3. jeśli po wytoczeniu zmarł powód, **unieważnienia mogą dochodzić** jego **zstępni**
4. **zła wiara**:
    1. orzekając unieważnienie sad orzeka, czy i który z małżonków był w złej wierze
    2. **zła wiara** - w chwili zawarcia małżeństwa wiedział o podstawie unieważnienia
5. **skutki unieważnienia** - w zakresie stosunków małżonków do wspólnych dzieci i stosunków majątkowych między małżonkami stosuje się odpowiednio przepisy o rozwodzie (małżonek w złej wierze to małżonek winny rozkładu pożycia)

Powództwo o unieważnienie oraz ustalenie istnienia lub nieistnienia małżeństwa może wytoczyć także **prokurator**.

Prawa i obowiązki małżonków

Ogólnie:

1. małżonkowie mają **równe prawa** i **obowiązki**
2. obowiązek **wspólnego pożycia**
3. wzajemna **pomoc** i **wierność**
4. **współdziałanie** dla dobra rodziny
5. **wspólne rozstrzyganie o istotnych sprawach** rodziny, jeśli się nie dogadają - każdy może zwrócić się do sądu
6. **zaspokajanie potrzeb rodziny**:
    1. **oboje mają zaspokajać** według swoich sił i możliwości (wlicza się do tego **wychowanie dzieci** i praca w gospodarstwie domowym)
    2. jeśli jest wspólne pożycie, a jeden z małżonków nie przyczynia się do zaspokajania, **sąd może nakazać wypłatę jego wynagrodzenia** (lub innych należności) w całości lub części do rąk drugiego małżonka
    3. **nakaz wypłaty obowiązuje także po ustaniu wspólnego pożycia** (ale na wniosek każdego z małżonków sąd może go zmienić)
    4. jeśli prawo do mieszkania przysługuje jednemu, **drugi ma prawo korzystać z tego mieszkania w związku z potrzebami rodziny** (to samo z urządzeniami domowymi)

Nazwiska:

1. **o nazwisku po ślubie decydują w oświadczeniu przed kierownikiem USC** (bezpośrednio po zawarciu albo przed sporządzeniem przez kierownika zaświadczenia stwierdzającego brak okoliczności wyłączających zawarcie)
2. **możliwości**:
    1. **wspólnie** nazwisko jednego z małżonków
    2. mogą zachować **swoje** nazwiska
    3. **dwuczłonowe** (nie może być więcej członów)
3. gdy **brak oświadczenia** - każdy zatrzymuje własne

Wzajemna reprezentacja:

1. **przemijająca przeszkoda, wspólne pożycie** - jeden może działać za drugiego
2. tylko **sprawy zwykłego zarządu**, przede wszystkim może pobierać przypadające należności (chyba że **sprzeciwia się małżonek**)
3. względem **osób trzecich sprzeciw** małżonka jest **skuteczny**, jeśli o nim wiedziały

Solidarna odpowiedzialność:

1. w **sprawach wynikających z zaspokajania zwykłych potrzeb rodziny** (choćby zaciągnięte przez jednego)
2. z **ważnych powodów** na żądanie małżonka **sąd** może postanowić, że odpowiada tylko drugi
3. względem **osób trzecich** wyłączenie odpowiedzialności skuteczne, jeśli było im wiadome

Małżeńskie ustroje majątkowe

Ustawowy ustrój majątkowy

Pojęcie:

1. **z chwilą zawarcia małżeństwa** powstaje wspólność majątkowa (**wspólność ustawowa**)
2. wspólność obejmuje przedmioty nabyte w trakcie małżeństwa przez oboje lub jednego z małżonków (**majątek wspólny**)

Majątek wspólny (w szczególności):

1. **wynagrodzenie** za pracę i dochody z działalności zarobkowej
2. **dochody** z majątku wspólnego i osobistego
3. **środki zgromadzone na** otwartych i pracowniczych **funduszach** emerytalnych
4. **składki** na subkontach ubezpieczeniowych
5. środki zgromadzone **na koncie OIPE** oraz na subkoncie OIPE każdego z małżonków
6. **przedmioty zwykłego urządzenia domowego** służące do użytku obojga małżonków nabyte przez dziedziczenie/zapis/darowiznę (chyba że spadkodawca lub darczyńca postanowił inaczej)

Uprawnienie do współposiadania rzeczy - każdy z małżonków jest uprawniony do współposiadania rzeczy z majątku wspólnego.

Majątek osobisty:

1. przedmioty majątkowe nabyte **przed powstaniem wspólności**
2. przedmioty majątkowe nabyte przez **dziedziczenie/zapis/darowiznę** (chyba że spadkodawca lub darczyńca postanowił inaczej)
3. prawa majątkowe wynikające ze **wspólności łącznej** podlegającej odrębnym przepisom
4. przedmioty majątkowe służące **wyłącznie do zaspokajania osobistych potrzeb** jednego z małżonków
5. **prawa niezbywalne**, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie
6. przedmioty uzyskane z tytułu **odszkodowania** za uszkodzenie ciała lub wywołanie rozstroju zdrowia albo z tytułu **zadośćuczynienia** za doznaną krzywdę (ale nie renta z powodu częściowej lub całkowitej utraty zdolności do pracy albo z powodu zmniejszenia się widoków na przyszłość)
7. **wierzytelności z tytułu wynagrodzenia** za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej
8. przedmioty majątkowe uzyskane z tytułu **nagrody** za osobiste osiągnięcia
9. prawa **autorskie** i prawa **pokrewne**, prawa **własności przemysłowej** oraz inne prawa twórcy
10. przedmioty majątkowe **nabyte w zamian za składniki majątku osobistego** (chyba że przepis stanowi inaczej)

Charakter prawny wspólności:

1. w czasie trwania **nie można żądać podziału**
2. nie można **rozporządzać udziałem**, który przypadnie po ustaniu

Zarząd majątkiem wspólnym:

1. małżonkowie mają **współdziałać w zarządzie** (zwłaszcza udzielać sobie informacji)
2. każdy może **samodzielnie zarządzać**, chyba że przepisy mówią co innego
3. jeśli **przedmioty służą małżonkowi do pracy** - **zarządza samodzielnie** (w razie **przemijającej przeszkody** drugi może dokonywać niezbędnych bieżących czynności)
4. **sprzeciw wobec czynności przekraczających zwykły zarząd**:
    1. małżonek może się sprzeciwić takiej czynności z wyjątkiem czynności w bieżących sprawach życia codziennego lub zmierzających do zaspokojenia potrzeb rodziny albo w ramach działalności zarobkowych
    2. sprzeciw jest skuteczny wobec **osoby trzeciej**, jeśli mogła się z nim zapoznać
5. **zgoda małżonka**:
    1. jest **wymagana** do:
        1. zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia **nieruchomości** lub **użytkowania wieczystego**, oddania nieruchomości do używania lub pobierania pożytków
        2. zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia **prawa rzeczowego**, którego przedmiotem jest **budynek** lub **lokal**
        3. zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia i wydzierżawienia **gospodarstwa rolnego** lub **przedsiębiorstwa**
        4. **darowizny z majątku wspólnego** (oprócz drobnych zwyczajowo przyjętych)
    2. **umowa** jest **ważna**, jeśli **drugi** małżonek **potwierdzi**
    3. druga strona **może wyznaczyć małżonkowi termin** do potwierdzenia umowy
    4. **jednostronna czynność** prawna bez zgody drugiego jest **nieważna**
    5. jeśli bez zgody drugiego małżonka osoba trzecia nabywa prawo lub jest zwolniona z obowiązku - **przepisy o dobrej wierze z osobą nieuprawnioną** do rozporządzania prawem
    6. **małżonek odmawia zgody albo robi trudności** - drugi może zwrócić się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności (sąd udziela, jeśli dobro rodziny)
    7. **pozbawienie zarządu** - z ważnych powodów sąd może pozbawić drugiego małżonka samodzielnego zarządu, może też zamienić jego zgodę na zezwolenie sądu (można uchylić w razie zmiany okoliczności)

Kwestia wierzyciela:

1. jeśli małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka, **wierzyciel może egzekwować także z majątku wspólnego**
2. jeśli zaciągnął **bez zgody lub** zobowiązanie **nie wynika z czynności prawnej**:
    1. majątek osobisty
    2. wynagrodzenie za pracę
    3. dochody uzyskiwane z działalności zarobkowej
    4. korzyści uzyskane z praw osobistych
    5. z przedmiotów przedsiębiorstwa, jeśli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa
3. **wierzytelność powstała przed wspólnością lub dotyczy majątku osobistego** - wierzyciel może żądać z majątku osobistego, wynagrodzenia, dochodów z działalności lub korzyści z praw osobistych
4. w czasie trwania wspólności, **wierzyciel nie może żądać zaspokojenia z udziału**, który przypadnie po podziale

Udziały:

1. **równe**
2. z ważnych powodów każdy z małżonków może **żądać, żeby ustalenie udziałów nastąpiło w uwzględnieniem stopnia, w jakim przyczynili się do powstania majątku** - spadkobiercy małżonka mogą wystąpić z takim powództwem tylko wtedy, gdy spadkodawca pozwał o unieważnienie małżeństwa, rozwód lub separację
3. uwzględnia się **nakład osobistej pracy** na **wychowanie** dzieci i **pracę** w **gospodarstwie domowym**

Rozliczenie:

1. należy **zwrócić wydatki z majątku wspólnego na osobisty** (oprócz wydatków i nakładów koniecznych na przedmioty majątkowe przynoszące dochód)
2. **można żądać zwrotu wydatków i nakładów z osobistego na wspólny** (ale nie na zaspokojenie potrzeb rodziny, chyba że zwiększyły wartość majątku w chwili ustania wspólności)
3. **zwrotu dokonuje się przy podziale majątku wspólnego** (sąd z uwagi na dobro rodziny może nakazać wcześniejszy zwrot)

W sprawach nieunormowanych od chwili ustania wspólności ustawowej do majątku, który był nią objęty, jak również do podziału tego majątku, **stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku**.